

יד
מהרי"ע

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

נמסר במוצש"ק
נצבים
אלול ה'תשע"ח ב'שכ"ט
בבית המדרש "פעולת צדיק"
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

ביאור הגר"א על הפסוקים שבהפטרת ראש השנה, וחנה היא מדברת על לבה וגו', כיצד יתכן שטעה עלי הכהן בחנה. הסבר לפי זה כיצד נכתבו שמונת הפסוקים האחרונים שבתורה.

בעניין מנהג החסידים שלא לקחת את ספר הקינות מביהכ"נ לאחר תשעה באב.

תירוץ נפלא מאת מרן שליט"א על הסוברים שהחזיר יהיה מותר לעתיד לבוא.

השלמה בעניין נתינת מים או יין בתוך השופר ביו"ט בכדי לצחצחו, והאם אמירת ויהי נועם וגו' מתירה את נתינתם בתוך השופר, והאם מותר להשתמש בשופר לדבר מגונה או לדבר חולין.

בעניין עליית התוקע לס"ת בר"ה, רביעי או חמישי, ובעניין שירה וריקוד בראש השנה.

תגובת מרן שליט"א לדברי הרב יצחק יוסף שליט"א בעניין הדלקת נר יום טוב בברכה, והבאת דברי רב ספרדי האומר כיום כי גם לספרדים אסור לברך על נר יום טוב.

שו"ת הציבור.

כל הזכויות שמורות

יוצ"ל ע"י מוסדות יד מהרי"ץ בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: yad@maharitz.co.il

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642

שלוחה 6

קול הלשון – 03-6171031

מספר השיעור בדיסקים ובקו "קול יהודי תימן" – 462

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת.
השם יוזכר בל"נ בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט"א,
וכן באמירת "מי שבירך" בסוף השיעור.
פרטים בטלפון: 050-4140741. נא לתאם זאת לפני השיעור.

השיעור מוקדש להצלחת כל התורמים למגבית השנתית לטובת מוסדות יד מהרי"ן, בהנהלת הרב שילה יגאלי הי"ו, ובפרט לרגל הוצאת הקובץ התורני דברי חפץ חלק י"א, העומד לראות אור בקרוב בעזרתו יתברך, וכן לכל אלו העתידים לתרום עד הושענא רבא. שידעו התורמים כי בלי המגבית היה ספק האם להוציא את הקובץ הזה, שיבינו שיש להם יד חזקה בהפצת תורה, ממש מרגליות בקובץ דברי חפץ. המקום ב"ה ירצה נדבתם ויברך מעשה ידיהם, ויתן להם בני חיי ומזוני, וימלא גם כל שאר משאלות לבם לטובה, אכי"ר.

ביאור הגר"א על הפסוקים שבהפטרת ראש השנה, וחנה היא מדברת על לבה וגו', כיצד יתכן שטעה עלי הכהן בחנה. הסבר לפי זה כיצד נכתבו שמות הפסוקים האחרונים שבתורה.

בהפטרה שנקרא בעז"ה בראש השנה שיבוא עלינו לטובה, כתוב [שמואל א פרק א, י"ג-ט"ז], וְחָנָה. הִיא מְדַבֶּרֶת, עַל לְבָהּ. רַק, שְׁפָתֶיהָ נִעֲוֹת. וְקוֹלָהּ, לֹא יִשְׁמָע. וְיַחֲשָׁבָה עָלַי, לְשִׁפְרָהּ: וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ, עָלַי. עַד מָתִי, תִּשְׁתַּפְּרִין. הִסִּירִי אֶת יַיִן מֵעֲלֶיךָ: הִיא עָלִי בַטּוֹחַ שֶׁהִיא שִׁיכּוּרָה, כִּי הוּא לֹא מֵצֵא הַסֵּבֶר לְדַבְרִים הַמְּשׁוֹנִים שֶׁהִיא עוֹשֶׂה. וְתַעֲן חָנָה וַתֹּאמֶר, לֹא אֶדְנִי. אִשָּׁה קִשְׁת רֹחַ, אֲנִכִּי. וַיִּזַּן וְיִשְׁכַּר, לֹא שְׁתִּיתִי. וְאֶשְׁפֹּךְ אֶת נַפְשִׁי, לִפְנֵי יְיָ:

אומרת הגמרא במסכת ברכות דף ל"א ע"ב, ותען חנה ותאמר לא אדני. אמר עולא ואיתימא רבי יוסי ברבי חנינא, אמרה ליה, לא אדון אתה בדבר זה, ולא רוח הקודש שורה עליך, שאתה חושדני בדבר זה. איכא דאמרי, הכי אמרה ליה, לא אדון אתה, לאו איכא שכינה ורוח הקודש גבך, שדנתני לכף חובה ולא דנתני לכף זכות, מי לא ידעת דאשה קשת רוח אנכי? מובא בספרים רבים שהגר"א הסביר את העניין הזה, ואני מצטט מתוך הספר קול אליהו, גם בספר פנינים משולחן הגר"א זה מובא, והפירוש הזה מפורסם מאד בספרים.

הגר"א מקדים כמה תמיהות. כגון מה שאמרה לו חנה, אין רוח הקודש שורה עליך, שהרי לא ידעת זאת, וכי הוא הוא היה חייב לדעת זאת?

וכי עלי יודע הכל? הוא מביא על כך ראיות כדלקמן, ואנחנו נוסיף כי הרי אפילו אלישע הנביא אמר [מלכים ב' ד', כ"ז], וַיִּי הָעֲלִים מִמֶּנִּי, וְלֹא הִגִּיד לִי. על נביא שורה רוח הקודש, ומה שרוצה הקב"ה לגלות לו הוא מגלה לו, אבל ישנם דברים שהוא לא יודע. לא את הכל הוא יודע. אם הקב"ה אינו מגלה לו, הוא לא יודע. ממילא לא מובן מה טענה חנה על עלי?

כך הוא שואל, בגמרא אמרו, לא אדוני וכו', לא אדון אתה. לאו איכא שכינה ורוח הקודש גבך, שדנתני לכף חובה ולא דנתני לכף זכות. והדברים תמוהים מאד, שדוקא מי ששורה השכינה עליו, ויש לו רוח הקודש צריך לדון לכף זכות. (זו שאלה אחרת). ואם הכוונה היא, שכיון שהשכינה שורה עליו ויש לו רוח הקודש, היה צריך לדעת שהיא איננה שיכורה, ורק אשה קשת רוח היא, האם הנביאים צריכים לדעת הכל? הלא יהושע שהיה תלמידו של משה אמר 'קול מלחמה במחנה'. היה זה בזמן שעשו ישראל את העגל, שחשב יהושע שהקול הוא קול מלחמה.

גם כשיצאו להילחם במדין, לא ידע משה הדברים לאשורן, וכך אומר הגר"א, ומשה בעצמו שהיה אדון הנביאים, חשד את שרי האלפים שרוצים להביא כפרה על חטאם, ולא ידע שהביאו כפרה רק על הרהור, כמו שאמרו [שבת ס"ד, א'], 'אמר להן משה לישראל, שמא חזרתם לקלקולכם הראשון? אמרו לו, לא נפקד ממנו איש, אמר להם אם כן כפרה זו למה, אמרו לו, אם ידי עבירה יצאנו, ידי הרהור לא יצאנו'. אם כן גם משה חשד את שרי האלפים והמאות.

מוסיף הגר"א לשאול, וכי עלי לא הכיר את חנה, ולא ידע שהיא צדקת גדולה, אשת אלקנה, מגדולי הדור. וכיצד חשדה בדבר זה? גם על עלי בעצמו יפלא, האם לא היה מכיר את חנה שהיא אשת אלקנה שהיה נביא, וגם היא נחשבת משבע הנביאות, ואיך חשד אותה לשכורה?

האותיות מאירות או בולטות, ואח"כ היה מכון הכהן בשם בן ע"ב אותיות, ועל ידי זה יודע הכהן כיצד לצרף את האותיות.

בעיקר פעולת האורים ותומים מצינו מחלוקת בגמ' במסכת יומא [דף ע"ג:], כיצד נעשית? רבי יוחנן אומר, בולטות. ריש לקיש אומר, מצטרפות. לפי רבי יוחנן האותיות היו בולטות, או כמשמעו, או שהיה יוצא מהם אור (כמו ברק נוצץ, לדעת החתם סופר וכדלקמן). וזו היתה התשובה לשאלת הכהן הגדול, כל מה שהיה שואל היה מקבל את התשובה. האותיות היו בולטות. ולפי הרמב"ן, על ידי רוח הקודש ידע הכהן כיצד להבין את התשובה. כי אין די בידיעת האותיות, אלא צריך לסדרם כראות. ואילו לפי ריש לקיש האותיות היו מצטרפות. והיינו שכתשובה למה שהיה צריך לקבל, היו האותיות מתאספות האחת ליד השנייה, ומיד הוא מבין את התשובה הנכונה. האותיות לא היו בולטות, אלא מתקבצות יחד, אולי באוויר או באיזה מקום, (לא כתוב מפורש איפה ואיך), כך התשובה לשאלתו היתה לנגד עיניו, אות אחר אות.

והנה במחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש, קיימא לן שהלכה כרבי יוחנן. ואף שאיני יודע אם שייך לפסוק בזה הלכה, מכל מקום הרמב"ם בהל' כלי המקדש [י"א] הביא את שיטת רבי יוחנן, וכך נראה בדרך כלל מן המפרשים, וגם מדברי הרמב"ן דידן.

ואומר הגר"א כי האותיות בלטו, אך הבליטה לבדה לא הספיקה, וכאמור, שעדיין אין בכך תשובה מלאה, אלא על ידי רוח הקודש השלימו התומים את האותיות למשפטים, וכך ידע הכהן את התשובה האמתית.

וצריך לדעת בדרך אגב, איני יכול להאריך בכך כעת, כי הדרך הזו אינה מוסכמת. במדרש הגדול בפרשת תצוה [דף תרכ"ד] פירש אפילו אליביה דרבי יוחנן, שהגם שהאותיות היו

אומר על כך הגר"א, כי הנה המקור לנבואת הכהן הגדול הוא מהאורים ותומים. עלי היה כהן גדול, וטעה עלי בפענוח האותיות שנכתבו באורים ותומים. הרי יש את החושן ועליו האורים והתומים. והם פועלים בכח השם המפורש הנמצא בין קפלי החושן. האותיות של השבטים כולם כתובים על החושן, וגם אברהם יצחק ויעקב. ולמטה כתוב שבטי ישורון לדעת הרמב"ם, או שבטי יה. בסה"כ כתובים שם את כל אותיות האל"ף בי"ת. האותיות מאירים, כלשון אורים, שמאירים את דבריהם. ויש גם תומים, ונקראים כך לפי שמתמימים את דבריהם [יומא ע"ג ע"ב].

עלי ראה את האותיות ה"א, כא"ף, רי"ש ושי"ן, והוא צירפם יחד וחשב שהוא שיכורה (שכרה). אמרה לו חנה, טעית, האותיות אומרות פְּשָׁרָה. היינו כשרה רבקה רחל ולאה. אתה לא פענחת נכון. אם היתה עליה רוח הקודש, היית יודע לקרוא זאת בצורה נכונה. זהו פירושו המפורסם של הגר"א.

בספר קול אליהו הרחיב מעט בזה, והביא תחילה את דברי הרמב"ן בפרשת תצוה, כיצד פועלים האורים והתומים. ואמר הגר"א לפרש, על פי דברי הרמב"ן בפרשת תצוה בענין אורים ותומים, שכתב שם בזה הלשון, והעניין הוא כי היו שמות קדושים, מכוחם יאירו האותיות מאבני החושן אל עיני הכהן השואל במשפטם. והמשל, כי כאשר שאלו, מִי יַעֲלֶה לָנוּ אֵל הַפְּנִעֵנִי בַּתְּחִלָּה לְהִלָּחֵם בּוֹ [שופטים א'], היה הכהן מכוין בשמות שהם האורים, והאירו לעיניו אותיות יְהוּדָה יַעֲלֶה, יו"ד מלוי, עי"ן משמעון, ולמ"ד מלוי, וה"א מאברהם הכתוב שם על דעת רבותינו [יומא ע"ג, ב]. או שהאירה פעם אחרת לנגד עיניו ה"א מיהודה.

באורים ותומים יש שני שמות מפורשים, כאשר מבואר בזוה"ק [פרשת פקודי דף רל"ד ע"ב] שיש בחושן שם בן מ"ב ושם בן ע"ב. היה מכון הכהן באורים בשם בן מ"ב האותיות, ואז היו

בולטות, הן לא בלשו בבת אחת, אלא בלשו האותיות לפי הסדר. ולמשל לגבי מה הנבואה [שופטים א', ב'], יְהוֹדָה יַעֲלֶה, בתחילה האירו האותיות יהודה הכתובות בחושן ממילא בשבטו של יהודה, ואח"כ האירה האות יו"ד לבדה, ואח"כ האות עא"ן, ואח"כ האות למ"ד, ואח"כ האות ה"א. האברבנאל אומר לדוגמא, וכן הוא בספר שלטי הגיבורים, וכן בספר מאור עיניים הביא בשם רבינו עובדיה ספורנו, גם רבי אברהם בן הרמב"ם מביא זאת בשם רס"ג, וכן נמצא בעוד כמה ספרים, שבלטה אות ואח"כ כבתה, אות נוספת בלטה, כלומר מאירה, ונכבית. כך מבין הכהן לפי הסדר, מחשב ומבין מיד את התשובה בצורה שאין שום טעות. זו שיטתם, ולפי זה ברור שאין דברינו שייכים. אך הגר"א הולך בשיטת הרמב"ן, שהצירוף הוא מדרגה מדרגות רוח הקודש, המכוונתו לסדר את האותיות כתקנם].

שואל הגר"א, ונראה, שמה שאמרו [יומא ע"א, ב'] שאין נשאלים אלא למלך ולמי שהציבור צורך בו. הוא מסתכל על חנה ומברר פשר הדבר לעצמו, כיצד זה מותר, והרי השאלה היא פרטית שהוא רוצה לדעת, ואין נשאלים אלא למלך וכו'? תירץ הגר"א, הוא רק באורים ותומים של הכהן גדול, אבל באפוד בד היו שואלים כל מי שידע משמות הקדושים, והיה רוח הקודש שורה עליו. גם זה צריך ראיה לכאורה, אך הוא נוקט כך, ואכן יש משמעות כזו בדברי הרמב"ן. והרי בנוב עיר הכהנים היו פ"ה כהנים נושאי אפוד בד. ובשביל מה היו צריכים אפוד זה כולם? אלא כל מי שהיה רוצה לשאול שאלה, היו עונים לו. לכל דבר נעלם היתה להם תשובה.

ולכן, כאשר ראה עלי את חנה שהיא מדברת על לבה, ורק שפתיה נעות, והוא היה מכירה שהיא מהנשים הצדקניות [והרי חז"ל במגילה דף י"ד ע"א אמרו שהיא משבע נביאות], תמה מאד על זה, והיה חפץ מאד לדעת מה זה. ושאל באורים ותומים שלו, ויצאו בולטים

ומאירים האותיות "הכ"שר", והוא צירפם שהוראתם היא "שכרה". ומפני כן כתוב שחשבה עלי לשיכורה.

ולכן אמר לה כדבר ודאי, 'עד מתי תשתכרין. הסידי את יינך מעליך'. על זה ענתה לו חנה, "לא אדוני". לא אדון אתה, ולא רוח הקדש איכא גבך", לצרף האותיות שלא כהוראתם האמיתית, שצירופם באמת היא "כְּשָׁרָה", כלומר, שאני אשה קשת רוח עקרה מתפללת על בנים כשרה אמנו. אם כן, למה דנתני לכף חוב לצרף האותיות לומר שהוראתם "שכרה", ולא דנתני לכף זכות שהוראתם "כשרה" שהייתה עקרה. ובמדרש [שמואל רבה שם] הוסיפו יותר ביאור "כשרה רבקה רחל". וזהו שפירש רש"י "לא אדוני אשה קשת רוח אנכי – כשרה".

שאלה מהקהל: העולם אומר כְּשָׁרָה, ולא כְּשָׁרָה?

תשובת מרן שליט"א: אכן כן. כנראה זה בא להם מהספר שיחות מוסר מאת הגר"ח שמואלביץ [מאמר כ"ג ה'תשל"ב]. כך הוא הביא את הדברים, ולא הזכיר את הגר"א, אלא כדבר ידוע. יש עוד הרבה מה להאריך בנושא הזה, אך לפי מה שכתוב לפנינו, ולפי מה שהביא את המדרש הנ"ל, מוכרחים לומר שפירושו כְּשָׁרָה אמנו. יתכן אמנם שגם היה אפשר לומר כְּשָׁרָה. אך אין זה שיטת הגר"א.

יש דבר כזה לגבי עניין תערובת אותיות על שמונת הפסוקים שבסוף התורה [דברים ל"ד]. נקרא את הפסוקים האלו בעז"ה בשמחת תורה, ויעל מִשֶּׁה מַעֲרַבֶת מִזֶּבֶד וְגו'. דנה הגמרא כיצד אפשר שמשה רבינו מת, והוא כותב שם, וְיָמַת שֵׁם מִשֶּׁה עֶבֶד יְיָ? והרי כל התורה ניתנה על ידי משה רבינו, ואם ס"ת חסר אות אחת, הרי הוא פסול. משה רבינו כתב את כל ספר התורה, ובהכרח שהוא כתב עד הסוף, היינו עד לעיני כל ישראל, ותמוה והרי הוא כבר

שערי יצחק – השיעור השבועי

אומר ומשה כותב בדמיון. היינו שלא כתב משה זימת שם משה' אות באות, אלא כתב את האותיות האלו בכללות שלא לפי הסדר הכתוב בספרי תורה דידן. הכל כתוב בספר התורה, אך אין כתוב את המלים זימת שם משה' וגו', רק את האותיות האלו, אבל מעורבות שלא כסדרם שלפנינו. היו בהם צירופים ושמות קדושים אחרים.

ממילא מובן כי שני התנאים צודקים. גם רבי יהודה שאמר כי יהושע כתבם הרי הוא צודק, כיון שמשה כתב את הפסוקים בדמיון, ואילו יהושע בא ושינה לפי מה שכתוב בספרים שלנו. משה רבינו עצמו מראש כתב את האותיות האלו בהבנה אחרת במלים, אך אמתית בהחלט ששייך שיכתבם משה, ורק יהושע הוא שסידרם והעמידם על המשמעות הידועה לנו מספרינו כיום.

הגר"א האריך בכך, והקדים שאלה הרי זמן התורה היא תתקע"ד דורות לפני בריאת העולם. עוד לא היה דור המבול ולא דור הפלגה, אין יציאת מצרים וכו', ומה היה כתוב בתורה מלפני? אלא ודאי, אומר הגר"א, כי הכל היה אז עניינים עפ"י סודות התורה וצירופיה.

וכך לשונו, אמנם יש לפרש כי שניהם דברי אלהים חיים, ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי. כי לכאורה קשה בדברי הגמרא מה מקשי על ח' פסוקים אחרונים שבתורה היא נכתבו אם משה היה עדיין חי, הלא כל התורה כולה היתה נכתבת אלפים שנה קודם בריאת העולם, א"כ לא היה עדיין השמים והארץ וכל אשר בה, ודור המבול ודור הפלגה ויציאת מצרים ודומיהם, ואיך נכתבו בתורה קודם שהיו בעולם.

אמנם זאת ידוע כי כל התורה הוא שמותיו של הקב"ה והיינו ע"י צירופים של אותיות ותיבות, ולפני בריאת עולם היתה התורה אמון אצל

מת שם. וכי הוא יכול לכתוב שקר ח"ו? כשהוא עוד חי, כיצד הוא יכול לכתוב וימת שם משה עבד יי?

הגמרא בבבא בתרא דף ט"ז מביאה שני דעות בין התנאים בזה"ל, אפשר משה חי וכתב וימת שם משה? אלא עד כאן כתב משה, מכאן ואילך כתב יהושע בן נון, דברי רבי יהודה, ואמרי לה רבי נחמיה. אמר לו רבי שמעון, אפשר ס"ת חסר אות אחת? וכתבי דברים ל"א, כ"ו, 'לְקַח אֶת סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה. וְשִׁמְתָּם אֹתוֹ מִצַּד אֲרוֹן בְּרִית יְיָ אֱלֹהֵיכֶם. וְהָיָה שָׁם בְּךָ לְעֵד'. והרי אם יהושע היה כותב זאת, הס"ת היה פסול? אלא, עד כאן הקדוש ברוך הוא אומר, ומשה אומר וכותב. את כל התורה הקב"ה מקריא למשה, והוא כותב, הקב"ה אומר בראשית ברא וגו', ומשה אומר בראשית וגו' וכותב. מלה במלה. כל זה עד סוף התורה. את שמות הפסוקים האלו לא אמר משה, אלא כתבם בלבד. כך מסביר רש"י. מכאן ואילך, הקדוש ברוך הוא אומר, ומשה כותב בדמיון.

שואל על כך הגר"א, הלא אין מובן תירוץ רבי שמעון, הרי סוף סוף משה רבינו כתב בדמעות? ומה אכפת לנו אם זה בדיו או בדמעות, הרי הוא כתב דבר שאינו נכון? והנה הקושיא נגלית לכל, האיך תירץ ר"ש קושיית ר"י, דקאמר אפשר משה חי וכתב וימת שם משה, דמחזי כשיקרא ח"ו, ומה תירץ שהיה כותב בדמיון? וכי יהיה זה ככתיבת שקר, ולא יאמרו זאת בהדיא? זה לא יתכן.

אומר על כך הגר"א, אמנם יש לפרש כי שניהם דברי אלהים חיים, ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי. בדמיון שאמר רבי שמעון הוא מלשון תערובת, כמו שכתוב וּשְׁמוֹת כ"ב, כ"ח, מְלֶאֱתָךְ וְדַמְעָךְ לֹא תֵאָחֵז. מדומע הוא מלשון תערובת. תרומה שנתערבה בחולין ואסרה אותו נקראת מדומע. מדומע הוא מעורבב. גם כאן נתערבו דבר קודש ודבר חול. הכל התערבב. זהו מה שאמר רבי שמעון, הקב"ה

הקב"ה על פי צירופים וסודות נעלמים, לא היתה נקראת כמו עתה רק עפ"י שמותיו של הקב"ה. ואחר שברא השי"ת את העולם ונתן את התורה לישראל וסיבבם במצוות הצריכים לעשות בגבולי מקום זמן, כתב את התורה באר היטב איך לעשות כל המצוות וכו'.

ובנוגע לעניינינו כתב כך, ועתה מתורץ דברי הגמרא הנז"ל, כי כוונת ר"ש איך אפשר להיות ס"ת חסר אפילו אות אחת, וגם שלא להיות כשקר ח"ו, לכך הוא אומר עד כאן הקב"ה אומר ומשה אומר וכותב, ר"ל שאמר משה כל תיבה ותיבה כאשר היא כתובה בידינו בגילוי המצוות אבל מכאן ואילך לא היה יכול לכתוב בגילוי וימת שם משה דמחזי כשיקרא, וגם לא היה יכול לגמור ע"י יהושע, כי אפשר ס"ת חסר אות אחת? לכך הוא אומר שהיה כותב בדמע, והפ"י הוא מלשון 'מלאתך ודמעך', ר"ל מדומע וערבוב אותיות, שהיה כותב מכאן ואילך על פי צירופי תיבות והם שמותיו של הקב"ה. ולא היה נקרא כלל זימת שם משה, רק תיבות אחרות על פי סודות התורה. ולאחר מיתתו כתבם יהושע כפי שניתן לו רשות לגלות את התורה, וא"כ שני הדעות לא פליגי, כי באמת כתבן משה ולא חסר אפילו אות אחת, רק כי ח' פסוקים אלו לא היה יכול לכתוב את הנגלה, וכתב כפי הצירופים, וזהו "בדמע". ויהושע כתבן כפי הנגלה וכדעת ר"י. ושניהם מסכימים לדעה אחת, כי נכתבו ע"י שניהם, ע"י משה הנסתר והסוד, ועל ידי יהושע הנגלה, כאשר היא כתובה בידינו לדור דור. [אמר העורך: העתקתי את דברי הגר"א כפי שנדפסו בספר קול אליהו פרשת וזאת הברכה אות קל"ג, ומספר המאור הגדול על שמואל א' דף תי"ח].

גם פירוש זה מפורסם, ולמעשה הוא אינו מתחיל מהגר"א, כי רבים אמרוהו עוד לפניו. בספר הדר יעקב [להגרי"ח סופר, ח"ב סימן נ' דף קצ"ח] הביא שגם כמה מגדולי החסידות אמרו זאת, לבד מהרמ"ע שהוא ספרדי. וזה לשונו, ומעניין מאוד שאני מצאתי גם לגדולי רבותינו

האדמורי"ם ז"ל שכתבו ממש כפירוש רבינו הגדול הגר"א זצ"ל, עיין בספר אוהב ישראל בליקוטים חדשים (פרשת וזאת הברכה), וכן בספר מאור ושמש (רמזי שמחת תודה) כתב כן כמה פעמים. והביא שכן כתב בספר אור החיים, ושם לא מצאתי ע"ש, ולגה"ק רבי אברהם מבוטשטש ז"ל בספרו מחזה אברהם על התורה (ס"פ וזאת הברכה) ראיתי שהביא כן משם איש אלהים רבינו ישראל בעל שם טוב זצ"ל, זכותם יגן עלינו אמן, עיין שם ודוק היטב.

גם החתם סופר [תורת משה לפרשת וזאת הברכה, והביאוהו בחידושי חת"ס על הש"ס ב"ב שם] כתב זאת מדנפשיה. הוא לא הקשה את קושיות הגר"א, רק עמד לבאר מה ההבדל אם זה בדיו או בדמע, ואחר שהביא דברי הגמרא הנ"ל עמד ותמה בזה"ל, וקשה הלא עדיין אינו מתורץ קושית הגמרא אפשר משה מת וכתב וימת שם משה, מה לי אם היה כותב בדיו או בדמע? ויש ליישב כן, הנה מצינו שהתורה נבראת אלפיים שנים קודם בריאת עולם, ומשחקת לפניו יום יום. המלאכים רצו גם הם את התורה, עד שאמר להם משה וכו', וצריך ביאור בשביל מה הם רצו את התורה? אלא ברור שגם היה להם את העניינים שלהם, וכמו שאמר הרדב"ז [בתשובותיו חלק ג'] שישנו מושג קריאה רוחנית. התורה היתה להם בצורה אחרת, לא בצורה גשמית כמו שיש לנו. זו המעלה שיש דוקא לנו, שיש לנו גם את החלק הגשמי שבתורה, וגם את החלק הרוחני. למלאכים יש רק את הבחינה הרוחנית.

וברמב"ן בפתחה על התורה איתא ז"ל, שכל התורה כתובה באש שחורה על גבי אש לבנה, שהיתה כתובה רצופה בלי הפסק תיבות, והיה אפשר בקריאתה שתיקרא על דרך השמות ותיקרא בדרך קריאתנו בענין התורה והמצוות. ונמסר למשה רבינו ע"ה על דרך קריאת המצוות, ונמסר לו על פה קריאתה בשמות וכו' עכ"ל.

ולמ"ד מלוי וה"א משל אברהם, והכה"ג ראה ברוח הקודש באספקלריא המאירה האותיות הללו מאירות והבין את צירופיהם שהתשובה שלימה היא "יהודה יעלה". ועל אופן זה היה כל התורה כולה קודם שירדה מסיני, והקב"ה סידרן ואמרן ומשה כותבן.

ואולם השמונה פסוקים האחרונים מן זימת שם משה' ג"כ משה כתבן כדי שלא יהא חסר מן הספר, אבל לא כתב התיבות כאשר המה סדורים לפנינו, אלא בלא חילוק תיבות רק האותיות כסדרן כאשר היו קודם מתן תורה. ומשה סמך ידיו על יהושע תלמידו בעין יפה, וזכה לרוה"ק כזה שהבין לצרף ולסדר את האותיות ומשה כותבן ויהושע סדרן.

הסברו לגבי שמונת פסוקים אלו ממש דומה לפירושו של הגר"א, אך לגבי הפירוש בתיבת דמע, שהפשטנים ורש"י בראשם מפרשים שהכוונה לדמעות, והגר"א ביאר בעומק הדבר שהכוונה למדומע, כלומר מעורבב, מלשון 'מלאותך ודמעך לא תאחר', החת"ס פירש את העמקות בזה באופן אחר כך, והנה אות העי"ן ואות האל"ף שהמה ממוצא אחד אחה"ע מתחלפות, לכן אל תקרא בדמע אלא בדמא, דהיינו בדמאי בערבוביא, כמו שבדמאי עדיין מעורב המעשר בתוכו. כן היו האותיות של פסוקים הללו מעורבים זה בזה, ובא יהושע תלמידו והפרישן וסידרן כאשר הם לפנינו. למעשה שני הפירושים הולכים אל מקום אחד. ומעתה שני תירוצים של התנאים אמיתיים המה, ואלו ואלו דברי אלהים חיים.

בעניין מנהג החסידים שלא לקחת את ספר הקינות מביהכ"נ לאחר תשעה באב.

לפני כמה שבועות דיברנו על עניין הקינות בתשעה באב, שיש מנהג אצל חלק מהאשכנזים, ובעיקר אצל החסידים, שאין הם לוקחים את ספר הקינות מבית הכנסת, והם חושבים כי הלוקחם מבית הכנסת לשמרם בביתו, ה"ז פגם מסוים באמונה ח"ו. צריכים

והנה נמסרה לנו במצוותיה, וקורין אנו 'לא תלבש שעטנז'. גדילים תעשה לך'. אלא האותיות של פסוקים הנ"ל לא היו מופרדים כמו עתה. ומי כהחכם ומי יודע פשר דבר לצרף אלו אל אלו הלא אחד שהוא יחידו של עולם.

יש לרמב"ן ספר, שהוא בעצם דרשה או מאמר, ונקרא תורת ה' תמימה. שם הוא אומר כמו המשמעות שכתוב בחת"ס פה, שהתורה היתה כתובה לפני שניתנה לנו בלי הפסק בין התיבות. וביאור הדבר שתיבות התורה לא היו בהפסק רווחים כמו שלנו, בראשית ברא אלהים וגו'. אלא בקריאה הרוחנית בצירופי השמות, קוראים בלי הרווחים שיש לנו. וכמשל הוא מביא כי כאילו כתוב "בראש יתברא", במקום בראשית ברא.

אולם לפי מה שהגר"א אומר, וכמו שהבינו כל המפרשים שהזכרנו את חלקם, אין הפירוש כך, שהתורה בכתובתה הרוחנית כתובה רק בלי הפסק תיבות, וממילא התיבות מתפסקות באופן אחר, אלא הכל כלול ומעורבב לגמרי. ונראה כי כל פרשה, עד ריוח פרשה, בקריאתה הרוחנית כל האותיות מעורבבות, ואפשר לצרף ולבנות תיבות ועניינים אחרים לגמרי. לא לפי הסדר של בראשית ברא וגו', אלא עליונים למטה ותחתונים למטה... ממש כמו מדומע.

עכ"פ החתם סופר מביא גם את עניין האורים ותומים עליו דיברנו לעיל, וכעניין זה מצינו ג"כ אצל אורים ותומים, שהמלך או הנשיא שאל באורים 'מי יעלה בתחילה להילחם', והיתה התשובה 'יהודה יעלה' [שופטים א' ב']. והתשובה היתה על דרך זה, הכה"ג מתלבש באורים ותומים והרוח הקודש שורה עליו, ועל אבני הקודש שבאורים ותומים היו חרותים שמות האבות הקדושים ושבתים (כיומא ע"ג ע"ב), והאותיות שהיו מרמזים התשובה היו מאירות ומתנוצצות כעין ברק היוצא מתוך הלהב. והיה מתנוצץ כל השם יהודה, היו"ד ועי"ן של יעקב,

להיות בטוחים כי עד שנה הבאה ייבנה בית המקדש ולא נזדקק לקינות אלו. אני מדבר על זה כעת, כיון שהנושא הזה קשור גם לדברים הללו, כמו שנבאר להלן בס"ד.

בזכות ידידנו הרב מתתיהו יודא גוטמן הי"ו (השם ב"ה ימלא כל משאלות לבו לטובה, אבי"ר) ששמע את השיעור הזה, זכינו להעמיק עוד חקר בזה. יישר כחו, כי פעמים רבות כשאני צריך לאיזה ספרים נדירים, הוא משיג לי אותם. יוצאים לאור הרבה ספרים חדשים שאינם בהישג ידי. הוא משתדל להודיע לי, ולפעמים הוא גם משאיל לי את הספרים האלו. ברוך יהיה.

בנושא הזה הוא הביא לי כמה ספרים חדשים שיצאו לאור בארה"ב. ספר אחד נקרא בשם ימי נחמה, להרב נחום אבראהאם, נדפס בשנת ה'תשע"ו. ובפרק כ' [סעיף ד'] הוא כתב כך, הטעם שאין נוהגים להניח הקינות בביהמ"ד: יש מקומות שהניחו הקינות בביהמ"ד אחר האמירה ולא לקחום לביתם, שהיה להם בטחון שלא יצטרכו עוד לזה (כן נהג הגה"צ מפאפא ז"ל), ויש חסידים שנהגו שלא לכוון הקינות בעיטוף (דעקל, אוצר יד החיים מועדים). היו עושים כריכה קשה ולא כריכה רכה, להורות שהקינות הם משהו זמני, ודרכם לגניזה. וכע"ז כ' בלבוש אין כותבין מגילת קינות בפני עצמה רק עם שאר המגילות, שלא יהיה נראה כאילו אנו מתייאשין ח"ו מהגאולה.

אומר בספר ימי נחמה, ויש לומר הטעם דלא נהגו כן רוב העולם, משום דאדרבה כשיבוא המשיח אז נראה לו הקינות שהיינו מקוננין בכל אלו השנים, ואיך היינו מצפים ומבקשים רחמים על הגאולה, ואז יהיה המגילת קינות כמו שעשוע, לזכור ימי גלות, ולשמוח עי"ז בהגאולה. כי יתרון האור מתוך החושך. ומה"ט היו חסידים וכו'.

וכעין שאוכלין מרור בליל פסח, זכר לשעבוד שהיינו במצרים. כך אנו נזכרים כמה הצטערנו

בעבר, וכמה בכינו. לכן יש מה לעשות בקינות, אדרבה, נשמור אותם בכריכה קשה, וזה יהיה חלק מהמצוה והשמחה לעתיד לבוא. וכ"כ בליקוטים שבס"ס קדושת לוי שלעתיד לבוא יברכו שהחיינו בקריאת מגילת איכה בט"ב. ועי' בגמ' (קידושין סו.) אבותינו היו אוכלים מלוחים, נאכל גם אנחנו מלוחים. אפילו שעכשיו אין אנו צריכים לאכול מלוחים, יש עניין לזכור את ימי החושך. ומצאתי מקור לזה ברד"ק (תהלים ג', א') כתב דהמזמורים שנאמרו ע"י דוד על הגלות, יאמרוה לעתיד כמזמור.

בספר נוסף ששלח לי הרב מתתיהו הי"ו, הוא ספר יפה נוף, [חיברו הר"י הכהן פריד, יצ"ל בניו יורק ה'תשע"ח, פרק ח' דף צ"ו רואים שהמנהג הזה התחיל עוד מלפני כמה דורות, ושם כתוב בזה"ל, יש נוהגין להניח הקינה בביהמ"ד, ולקנות בכל שנה קינה חדשה:

וכתב ע"ז בספר תורת חיים ששמע מאביו הגאון בעל מחנה חיים זצ"ל, שהגאון בעל מחצית השקל זצ"ל לא היה כורך ותיקן את סדר הקינות, רק אחר הקינות הניח הקינה בביהמ"ד הפקר. שאם יכרוך אותו ויקחו לביתו לשמרו על שנה הבאה, הרי נראה כמתייאש מן הגאולה. וכ"כ בספר אוצר יד החיים שהמנהג בין החסידים שאין מעטפים הקינות, ע"פ מה שמבואר בלבוש הטעם שאין כותבין מגילת איכה וכו', ומזה הטעם עצמו אין מעטפין הקינות.

יש סברא להחזיקו, כי גם לעתיד לבוא, יאמרו מגילת איכה וקינות:

אמנם בספר מנהג ישראל תורה, הביא מסדר תיקון חצות עם פ"י תיקון לאה להגאון ר' אפרים הלל קייזער הי"ד בהקדמה מאביו ז"ל, מה שכתב על מנהג זה במה שרבים נוהגים לזרוק הקינות אחר תשעה באב, כדי להראות רצונם ובטחונם שבמהרה יבנה ביהמ"ק וכו',

נחזור לעניין שלנו, בעניין שפסוקי התורה נכתבו לפני בריאת העולם בסדר אחר. בספר בן לאשרי ברכה משולשת [ח"ג להר"י הכהן הוברמן, (הצדיק מרעננה). מגילת איכה דף מ"ט] הביא לתרץ גם את השאלה על מגילת איכה בדרך הנ"ל. וז"ל, בספר הקדוש תולדות יעקב יוסף הקשה הלא תורתנו הקדושה היא נצחית, ואיך ילמדו אחר ביאת הגואל צדק מגילת איכה?

ויש לומר על פי דברי הרב הקדוש רבי נחום מטשערנוביל ז"ע במאור עיניים, על פסוק [תהלים י"ח, ל"א] 'אֶמְרָת יְיָ צְרוּפָה', דידוע אמרם ז"ל, שהתורה קדמה לעולם, ואיך כתוב בה כל ענייני החטאים קודם שנעשו? ותירץ, שתורתנו הקדושה נכתבה רק אותיות שמות הקדושים. ובהגעת דבר מעשה על ידי התחתונים, נצטרפו האותיות לתיבות של אותו המאורע. וזהו שבישר אותנו הנביא ישעיה [נ"א, ד'] 'כִּי תִזְכָּר מֵאֲתֵי תִצָּא'. ואמרו רז"ל [ויקרא רבה פ"ג, ג'], חידוש תורה מאתי תצא. היינו שיתהו צירופים אחרים שיורו על טובת בני ישראל, ומכל החטאים וענשים יתהווה טוב. ויש לומר דמאיכה ישבה בדד, יתהווה צירוף "אך בך [כלומר בך בלבד], ישב דד", הקב"ה שנקרא זה דודי, [כמו שנאמר בשיר השירים (ו', ג'), אָנִי לְדוֹדִי וְדוֹדִי לִי], ישכון בישראל ובירושלם, תכף בימינו אמן.

אחד מחכמי תימן, מה"ר יחיא צארום זצ"ל, כתב ספר זרע השלום. החיבור הנפלא הזה עוד לא נדפס, ובעז"ה בקובץ דברי חפץ הקרוב יצא לאור פעם ראשונה חידושים מספרו. הוא כתב דבר דומה בדרך הזו, להסביר את מה שלעתיד לבוא נעשה עם הפסוקים המדברים על עמלק. והרי כתוב [דברים כ"ה, י"ט], תִּמְחָה אֶת זֵכֶר עֲמָלֶק מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם לֹא תִשָּׁכַח. וצריך לדון מה יהיה לעתיד לבוא, שכבר יימחה זרעו של עמלק, ובשביל מה אנו צריכים לדבר עליו? וכי אז יהיה לנו מצוה למחות את זרע עמלק? והרי כבר בא המשיח, ואין זכר לעמלק ב"ה. כל בני

וכתב שם, אמנם אפשר לומר, שכמו שצויותה התוה"ק על מצות אכילת מרור לזכר מרירות השעבוד שהיה במצרים, כדי להודות לה' על חסדיו הגדולים שהוציאנו מעבדות לחירות, כמו כן לעתיד לבוא ג"כ יתכן שנאמר הקינות. וכדאיתא כמדרש איכה, שבזמן בית שני היו משתכרין ביום תשעה באב וקוראים אח"כ הקינות זכר לימי עניינו. כמו כן לעתיד לבוא ינהגו כן לומר הקינות, ולהודות לה' על גאולתנו ופדות נפשינו. וכמו שמצינו בזמן בניינו של בית שני, שאף שלכאורה אין מה לעשות עם מגילת איכה, אעפ"י כן היו שמחים ומשתכרים בתשעה באב, ואח"כ קוראים את המגילה. ואפילו ששתו ושמחו, וכנראה היתה זו שמחה ממש גדולה, בכל זאת הזכירו את הקינות, זכר לימי עניינו. פירוש זה ממש נפלא. דברים יפים ונחמדים.

מוסיף עוד בעל יפה נוף, מה יהיה עם מגילת איכה, 'איכה ישבה בדד', בשם הקדושת לוי שאפילו יאמרו שהחיינו על מגילת איכה, ויהיה פירוש חדש למגילת איכה. וכך הוא כתב לעיל מינה [בדף צ"ג], בעל הקדושת לוי זצ"ל אמר, הנה מגילה זו הוא אחד מחמשת מגילות הקדושות, ולכאורה לעתיד לבוא בוודאי יעשו על מגילה זו שהחיינו, ואיך יקראו המגילה הזאת בנחת ובשמחה בט"ב?

ואמר הגה"ק הנ"ל, שיקראו את המגילה באופן כזה, 'איכה', עד עכשיו, 'ישבה בדד העיר'. ועכשיו 'רבתי עם': [היתה כאלמנה]. ועכשיו, [רבתי בגויים]. שרתי במדינות. היתה למס'. פי' ועכשיו נותנים כל האומות מס לישראל: 'בכו תבכה בלילה, ודמעתה על לחיה'. זהו בעבר. ועכשיו, 'אין, לה מנחם'. היינו המדה של 'אין' [כמו שאומרים, ואין קורא לה], מנחם לה. וככה יקראו כל המגילה בתענוג גדול מה שאין הפה יכול לדבר, וע"כ יעשו עליה ג"כ שהחיינו, ונזכה לזה בב"א. ויעו"ש שהוסיף להביא מספר מדרש אליהו פירוש דומה לזה.

העולם יהיו עבדים שלנו. כולם יתגיירו, ומה יהיה שייך אז לכאורה מצות מחיית עמלק?

אומר על כך מה"ר יחיא צארום, כי אכן עיקר הדבר רמוז בטעמי המקרא, וכבר אמר זאת רבינו בחיי, שמפני כן קוראים, תַּמְחָה אֶת־זִכְרֵ עַמְלָק מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם לֹא תִשָּׁכַח, יש טעם טפחא בתיבת לא, וממילא התי"ו שאחריה דגושה. אין כתוב לֹא־תִשָּׁכַח. וממילא יש לדרוש בזה כמו הפירוש הנודע על הפסוקים לא תגנוב וגו', שמפסיקים בתיבת לא, להורות שיש דברים שצריכים לגנוב ואכמ"ל וכבר דיברנו על כך בעבר. ובעניינינו גם כן מפסיקים בין תיבת לא לתיבת תשכח, לומר שלעתיד לבוא נשכח מכך.

וכך הוא כתב, אמרתי בלבי שמא י"ל על דרך מה שאמרו חז"ל בפסוק כי נשכחו הצרות וגו', גם כאן נוכל לומר שעתידה צרת עמלק להשתכח עם שאר הצרות. ואין להקשות ולומר, והלא צרה זו של עמלק היא כתובה בספר תורה, שהתורה חיים נצחיים. שיש להשיב על דרך מאי דאמור רבנן ז"ל שהתורה קדמה לעולם בצירוף אחר, ואינו הצירוף של בריאה זו. וזה שכתבתי, אם אפשר, ואם לפני ה' יכשר. וא"ש ההי"ב.

ובזה מובן עוד מאמר מפורסם בנוגע לקדיש אחר הדרשה. הדבר מובא בילקוט שמעוני על ספר ישעיה [רמז תכ"ט]. שם מובא כי בזכות עניית אמן, הרשעים ניצולים לעתיד לבוא מגזר דינם מגן עדן.

כך כתוב במדרש, אל תקרי "שומר אמונים" אלא "שאומרים אמן". שבשביל אמן אחד שעונים רשעים מתוך גיהנם, ניצולין מתוכו, כיצד? עתיד הקדוש ברוך הוא להיות יושב בגן עדן ודורש, וכל הצדיקים יושבים לפניו וכל פימליא של מעלה עומדים על רגליהם. [רואים את זכותם של הצדיקים, שהם יושבים ולומדים תורה מפי הקב"ה, והמלאכים עומדים]. וחמה

ומזלות מימינו של הקדוש ברוך הוא, ולבנה וכוכבים משמאלו. והקב"ה יושב ודורש תורה חדשה שעתיד ליתן ע"י משיח. וכיון שמסיים ההגדה. כפי הכלל שפותחים בהלכה ומסיימים בהגדה. עומד זרובבל בן שאלתיאל על רגליו ואומר יתגדל ויתקדש וכו', וקולו הולך מסוף העולם ועד סופו. וכל באי עולם כולם עונים אמן, ואף רשעי ישראל וצדיקי עובדי אלילים שנשתיירו בגיהנם עונים ואומרים אמן מתוך גיהנם. ומתרעש העולם, עד שנשמע קול צעקתם לפני הקדוש ברוך הוא, והוא שואל מה קול הרעש הגדול אשר שמעתי? ומשיבים מלאכי השרת ואומרים לפניו, "רבש"ע, אלו רשעי ישראל וצדיקי עובדי אלילים שנשתיירו בגיהנם שעונים אמן ומצדיקים עליהם את הדין" וכו'.

עומד על כך בעל מדרש תלפיות [אות אל"ף ענף אמן דף ל"ה] ושואל, מה הפירוש "תורה חדשה"? וכי חס ושלום ישנה איזו תורה חדשה, והרי התורה היא לנצח נצחים? מתרץ בעל מדרש תלפיות ג' תירוצים. תירוץ א' שהמדובר על סודות התורה, ונראים כאילו תורה חדשה, כי שומעים סודות ועניינים נשגבים, שלא חשבו עליהם מעולם, ולא היה אפשר להבין שזה בעצם מה שכתוב פה. מתגלים בעצם פה סודות, שנראים כאילו תורה חדשה. סודי התורה ורזיה אשר היו נעלמים עד עתה.

פירוש נוסף הביא בעל מדרש תלפיות, כעין מה שאמרנו מקודם, תורה חדשה היא פְּהִקְדָּמָה הזכרתי בענפים אחרים, שהתורה היתה לפני הקב"ה באותיות ס' רבוא אותיות בלתי מסודרות מתיבות. וכיון שחטא אדם הראשון, סידר האותיות בדברים שגרם החטא, כמו 'אדם כי ימות באוהל', ופרשת נחלות, ופרשת יבמין, וכאלה רבות. שאם לא היה חוטא אדם הראשון, היו אלו האותיות עצמן מסודרות בתיבות אחרות, ע"כ. והנה לעתיד לבוא, שעון אדם הראשון כבר נמחל, וחוזרים הדברים לקדמות, תהיה התורה עצמה של משה רבינו

כל ההקדמות האלו, הקושיא מתורצת בפשיטות.

ישנה קושיא מפורסמת בעניין החזיר לעתיד לבוא, רבים מגדולי ישראל אומרים, שמדוע נקרא שמו חזיר, לפי שעתיד לחזור להיתרו. והנה יש מפרשים שאין מאמר זה כפישוטו וכמשמעו, ויש אומרים שהוא ממש כמשמעו. בין הסוברים שהחזיר יהיה מותר ממש לעתיד לבוא, הוא הרה"ק רבינו חיים אבן עטאר שכתב זאת במפורש. רבים מתפללים על כך, אך הוא כתב זאת במפורש בפירושו לפסוק, וְאֵת הַחֲזִיר. כִּי מִפְּרִיס פֶּרֶסָה הוּא. וְשִׁסְעַ שִׁסְעַ פֶּרֶסָה. וְהוּא גֵרָה לֹא יָגֵר וַיִּקְרָא יִיא, ז' וז"ל, והוא גרה לא יגר. פירש תנאי הוא הדבר לזמן שהוא לא יגר, אבל לעתיד לבוא יעלה גרה ויחזור להיות מותר, ולא שיישאר בלא גרה ויותר, כי תורה לא תשונה.

אומר האור החיים כי לעתיד לבוא יותר החזיר. אמנם צריך להבין, וכי ח"ו תשתנה התורה? והרי כתוב שאסור לאכול את החזיר? וכי פתאום תצא תורה חדשה? מתרץ האור החיים כי בלשון הכתוב טמון התירוץ, שכן כתוב, והוא גרה לא יגר, היינו שכל זמן שהוא אינו מעלה גרה יהיה אסור לאכול. אך לעתיד לבוא הוא יעלה גרה, וממילא יהיה מותר לאכול.

יש רבים התמהים על פירוש האור החיים, והרי בכלל אין זה פירוש הפסוק. ומה שאמרו על החזיר שהוא יותר לעתיד לבוא, אין הכוונה על החזיר הנפוץ, אלא רמז על מלכות רומי הנקראת חזיר, וכמו שכתוב בתהלים פרק פ', יְכַרְסֶּמֶנָּה חֲזִיר מִיָּעַר, ושם העא"ן תלויה, מפני שרמזו על מלכות רומי ששולטת על כל העולם. ועל זה נרמז שלעתיד לבוא תחזור מלכות רומי להיתרם, כלומר שאעפ"י שכיום הם עושים לנו היהודים צרות וכו', לעתיד לבוא הם ייטיבו אתנו, או אפילו שיחזרו לדתנו. יתכן גם שכחו העליון של החזיר יחזור לתמוך בישראל.

ע"ה כמספר אותיותיה, אין חסר אין יתר, מסודרים מתיבות אחרות כמו שהיתה ראויה להיות מסודרת, אם לא היה חוטא אד"הר. וזהו התורה חדשה שהקב"ה דורשה לצדיקים, והיינו התורה עצמה של משה רבינו ע"ה.

אם אדם הראשון לא היה חוטא, כי הרי הבחירה היתה בידו שלא לחטוא. הוא לא היה כפוי למישהו. היינו מקבלים תורה אחרת לגמרי ממה שיש לנו כיום. כיון שחטא אדם הראשון, נוספו פסוקים ועניינים אחרים, כמו הפסוק בפרשת חוקת [י"ט, י"ד], זֹאת הַתּוֹרָה אֲדָם כִּי יָמוּת בְּאֶהָל. אילו לא היה חוטא אדם הראשון, ודאי שלא היה לנו את הפסוק הזה. אין אדם שמת באהל בכלל. ומה יהיה לדוגמא בפרשת נחלות, שבנות צלפחד ביקשו ירושה וכו', והרי אין אף אחד שמת, ואין מה לדבר על ירושה. גם אין מה לדבר על נחלות להעביר מאב לבנו, וגם לא לבנותיו, ולא לשום אדם. בפרשת יבום כתוב [דברים כ"ה, ה'], כִּי יֵשְׁבוּ אֲחִים יַחְדָּו. וּמֵת אֶחָד מֵהֶם, וּבֶן אֵין לוֹ, והנה לולא שחטא אדם הראשון, מה מקום לפרשת יבמים? וזהו מה שפירש המדרש תלפיות, שהתיבות יהיו מסודרות בצורה אחרת.

ומוסיף עוד פירוש שלישי, או אפשר דסידור התיבות שמסודרים עתה, 'אדם כי ימות' וכדומה, דורשם להם הקב"ה בגילוי כוונתה, אעפ"י שאז אין מיתה ואין נחלות ואין יבמין ואין צרעת בבשר ובעור ובבגד, מפרשה על אופן אחר, וזהו תורה חדשה, באמת דבר נעלם ועמוק עמוק שהוא חידוש לשומעיהם. לפי הפירוש הזה המלים נשארות אותם מלים, אך יתגלו כאן כוונות נסתרות. ואין המכוון לרזי תורה, אלא לפירושים עמוקים המונחים ומתאימים לפי המלים.

תירוץ נפלא מאת מרן שליט"א על הסוברים שהחזיר יהיה מותר לעתיד לבוא.

עפ"י כל הדברים האלו, תירצתי בס"ד קושיא. לא ראיתי שמתרצים זאת, אבל חושבני שלפי

כך מסבירים מפרשים רבים, כגון רבינו בחיי, פענח רזא, רבינו מנחם ריקאנטי, חידושי הריטב"א בקידושין, סגולת ישראל, חמדת ימים למהר"ש שבזי, רכב אלהים למהר"י ונה.

למרות זאת, רבים מפרשים שהדברים כפישוטן, ואף שאחרים שואלים, וכי כיצד התורה תשתנה? הם מתרצים כנ"ל, שהחזיר יעלה גרה, ואין זה נגד התורה.

כמו שאמרנו, יש רבים שלא הסכימו לזה, ובעצם בעיקר הדבר צריכים לשאול שאלה, אולי מש"כ והוא גרה לא יגר, אין הכוונה שהוא יעלה גרה בימות המשיח, אלא שלעולם הוא לא יעלה גרה, וכמו שכתוב לגבי השפן ויקרא י"א, ה', וְאֵת הַשֶּׁפֶן. כִּי מַעְלָה גְרָה, הוּא. וּפְרָסָה, לֹא יִפְרִיס. טָמֵא הוּא לָכֶם. אומר המלבי"ם [שם] כי יש מין שפן נקרא בוב"ר והוא נמצא על יד הר סיני, שמפרים פרסה, ומעלה גרה. רגליו האחרונות עבות, ובקדמיות הוא לא מפרים פרסה. לכן אומרת התורה ופרסה לא יפרים, היינו כי אל לנו לחשוב כי מה שהוא מפרים ברגליו הקדמיות, יגרום לו להפרים בעתיד גם ברגלים הקדמיות, אלא שנדע כי כך יישאר השפן לעולם. הוא לא יתפתח וישתנה ויפרים פרסה. כך אפשר לומר גם בעניינינו, והוא גרה לא יגר, שלעולם הוא יעלה גרה, וממילא נפלה כל ההוכחה.

עכ"פ בכדי לתרץ את השאלה על האוה"ח וסיעתו, כיצד אפשר לומר שיותר החזיר לעתיד לבוא, ולהיסמך על מאמר חז"ל שמצאו שאכן כן הוא, והרי התורה לא תשתנה בכלל? נראה בס"ד לתרץ כמו שאמרנו, שאף שהתורה לא תשתנה, מכל מקום אפשר שיהיה מדומע, כלומר שהאותיות יישארו אך יתערבבו, ממילא לא יהיה סיבה לאסור את החזיר. כך השאלה נופלת מאליה. יהיה סדר אחר לאותיות, ואין זה נגד התורה, כי האותיות יישארו רק ישתנה הסדר. כך אפשר לומר לפי שיטתם, לתרץ את הסוברים שדברי חז"ל הם כפישוטם.

כנראה שעומק הדבר הוא שיהיה איזה תיקון באכילת החזיר. כי הרי בכל אכילה ואכילה יש תיקון ניצוצות וכו', ויש משהו לתקן, כך נצטרך לתקן באכילתנו את החזיר. התורה לא תשתנה ח"ו. כמו שהקדמנו וביארנו את הדברים האחרים, ואין זה נקרא שינוי, אלא הוא אותו התורה.

חושבני כי זהו תירוץ טוב ויפה בס"ד.

שאלה מהקהל: מה יהיה עם ספרי התורה שבהיכל?

תשובת מרן שליט"א: אכן זו שאלה טובה. אל תדאג לפרנסת הסופרים... יהיה להם אז פרנסה אחרת ב"ה. עד שאתה שואל על ספרי התורה שבהיכל, תשאל כבר על כל שאר הספרים, על ספרי הש"ס, ועל כל אוצרות הספרים שבעולם.

שאלה מהקהל: אולי יהיה גם וגם. גם את מה שהיה בעבר, וגם את מה שהתחדש כעת.

תשובת מרן שליט"א: לגופו של עניין, מסתבר כי בלימוד יהיו חידושים רבים.

השלמה בעניין נתינת מים או יין בתוך השופר ביו"ט בכדי לצחצחו, והאם אמירת ויהי נועם וגו' מתירה את נתינתם בתוך השופר, והאם מותר להשתמש בשופר לדבר מגונה או לדבר חולין.

העלינו שאלה לגבי הכתוב במשנה במסכת ר"ה דף ל"ב ע"ב, שופר של ראש השנה, אין מעבירין עליו את התחום, ואין מפקחין עליו את הגל, לא עולין באילן, ולא רוכבין על גבי בהמה, ולא שטין על פני המים. ואין חותכין אותו בין בדבר שהוא משום שבות ובין בדבר שהוא משום לא תעשה. אבל אם רצה ליתן לתוכו מים או יין, יתן. אומרת על כך הגמרא בעמוד הבא, מים או יין, אין. מי רגלים, לא. מתניתין מני אבא שאל היא. דתניא, אבא שאל אומר, מים או יין, מותר, כדי לצחצחו. מי רגלים, אסור, מפני הכבוד. אפילו שהמי

נראה שדעת כת"ר שמדברי הריטב"א מוכח שאם א"א לתקוע בשופר כלל, יש כאן משום תיקון מנא. ורק אם יכול לתקוע ורוצה קול צלול יותר, מותר. עכת"ד.

הבאנו את הריטב"א שם, שכתב כך, אעפ"י שמתקנו בכך, כיון דלא מעכבא מילתא, דהוי עובדא דחול, מותר. ומכאן שמכשירים כלים ביו"ט או בשבת וכו'. המגיה שם אומר שצריך לומר במקום 'דלא מעכבא מילתא', 'דלא מינכרא מילתא'. גם המשנ"ב [ס"ס תקפ"ו] העתיק כך.

וצריכים להבין, מדוע לא חשיב תיקון כלי? אלא מפני שאין הדבר ניכר. אבל הריטב"א הוסיף שם שמכשירים כלים ביו"ט, אבל בהגעלה וטבילה לא. עכ"ד. וממה שהתיר הריטב"א להכשיר, ואסר להגעיל ולהטביל, צריך לומר שהמדובר למשל בכלי בשרי שנשפך עליו חלב צונן, שמן הדין אינו צריך הגעלה, לפי שאין בליעה בצונן. ולנקות הכלי לבד, שלא יהא בו חשש איסור, אין קפידא. גם אם נפל עליו דבר נבילה או טריפה, שלא נבלע בתוכו, אין איסור לנקותו. אך להגעיל או לטבול ממש, הוי תיקון כלי ממש ואסור.

לשון הערוך השלחן [סימן תקפ"ו סעיף ל"ו] כך הוא, יכול ליתן בתוך השופר מים או חומץ או יין כדי לצחצחו שיתקע יפה, ואין בזה משום תקון כלי, דאינו אלא להעדפה בעלמא. ומי רגלים אף בחול אסור מפני הכבוד. מובן שההיתר אינו אלא כשהקול הוא בסדר, רק שאינו יפה כ"כ. זהו להעדפה בעלמא, יותר טוב ע"י צחצוח, אך אין בזה תיקון כלי. הרי מצד הדין כל הקולות כשרים השופר, אפילו יבש וצרוד, עבה מדאי או דק מדאי, כיעויין בגמ' ראש השנה דף כ"ז ובש"ע סימן תקפ"ו סעיף ו' ובאחרונים. ומשמע מדבריו כמו שדייקנו, שאין ההיתר אלא לצחצח את קולו, וכפשטות המשנה, אבל אם השופר אינו מסוגל לתקוע כלל ועיקר, אין איסור בזה.

רגלים הם חומר חריף, אסור לתתם בשופר. רק יין או מים מותר.

באותו השיעור הבאנו מעשה בשופר שלא הצליחו לתקוע בו כלל, ורצו לשים בתוכו חומץ, או לומר ויהי נועם וכו'. ואמרנו כי אם אפשרות לתקוע בשופר, אסור לשים בתוכו חומץ. ובדרך למדנות הוספנו כי כאשר עושים את שניהם אין בזה איסור. ואף שרוצים לשים חומץ, והרי יש לאסור לכאורה כי זהו תיקון גמור, כי לא התירו אלא ליתן מים בכדי לצחצחו. מובן שהשופר משמיע קול תקיעה מסויים, והרי קיימא לן, כל הקולות כשרים בשופר [ירושלמי ר"ה פ"ג הל"ו]. הלכך, אם היה קולו עב או דק כשר [א"ח סימן תקפ"ו]. והביאו הפוסקים [א"ח שם] כי אפילו בקול צרוד יוצאים ידי חובה. העיקר שלא תישמע התקיעה כמו תרועה. יוצאים בקול יבש, עבה מדאי או דק מדאי. כי כל הקולות כשרים בשופר.

אבל אנו מדברים באדם שרוצה שקולו של השופר יהיה מצוחצח וכו', שהדין הוא שמותר לו לשים בתוכו חומר חריף, ואין זה מוגדר כתיקון מנא, כי בלא"ה הוא כשר. אך יש לדון מה יהיה הדין בשופר שלא הצליחו לתקוע בו בשום אופן? הבאנו כי נראה שאסור כיון שהוא מתקנו ממש. אך חידשנו שאם אומרים גם ויהי נועם, יש להתיר, כי יתכן שסגולת אמירת ויהי נועם היא שעוזרת, ולא החומץ. ומסתבר בפשיטות שאפילו אם אמירת ויהי נועם מתקנת ממש את השופר, אין בזה שום איסור תיקון מנא, ולא גזרו על כך חז"ל.

קיבלתי על כך מכתב מהרב יקיר מעלם יצ"ו אשר שמע את השיעור, והיו לו כמה הערות על כך, כיון שהוא עסק בדיוק בנושא הזה.

כך הוא כתב לי. שמעתי באומרים לי שכת"ר דיבר במוצ"ש האחרון בעניין נתינת חומץ וכדו', לשופר ביו"ט, אי שרי למעבד הכי או לאו. וממה שהבנתי פחות או יותר (קשה לשמוע דרך הטלפון כל מלה באופן ברור),

אך מדייק הרב השואל כי בעצם לפי הריטב"א אין בזה איסור, כי כמו ששוטפים כלים, מותר לשטוף גם את השופר.

צריך לדעת למעשה כי אין ברור לנו כ"כ אם הנושא הזה נוגע להלכה ולמעשה, כי לפי מה ששאלתי, לא קיים שופר שאין מצליחים לתקוע בו כלל. אם יהיה שופר כזה, בודאי שיש בתוכו איזה משהו חיצוני המעכב את התקיעה, וסותם אותו. החומץ או המים לא יעזרו לתקן אותו. לא כ"כ מובן מהו הנושא בעצם. עכ"פ, נראה מהמשנ"ב שמצב כזה יתכן, ואם לא השטן מעכבו, אפשר שהחומץ יעזור לו.

אגב, במשנה שם כתוב לשים מים, וכן הובא ברמב"ם [הלכות שופר פ"ה הלכה ד'] ובש"ע [ס"ס תקפ"ו]. אך כדאי לדעת כי כיום אומרים שלא לשים בתוכו מים, כי אם שמים מים בשופר, אין מכך תועלת, אדרבה, המים מנפחים את השופר, ואין כדאי. לכן לשים ערק, או חומץ וכיו"ב מדברים החריפים, שיתאדו. (אולי גם קוניאק, וצריך לנסות). ערק ודאי הוא טוב. מים אין טוב לשים. אומרים המומחים כי המים מרככים את השופר, ואז הוא מתנפח ומתקלקל. ומה שבזמן חז"ל שמו מים וזה עזר, וכמו שאנו רואים גם ברמב"ם ובש"ע, כנראה שהיו שוטפים את השופר במים, ואח"כ מיד מייבשים אותו בשמש. אך לא זמן רב מדאי, כי גם אסור שיתייבש השופר מדאי. כנראה ששמו אותו לזמן קצר בשמש, ואולי כך הוא מועיל. נראה עוד שהחמרים החריפים משפיעים על השופר בעצמו, לא רק לנקות את הפסולת החיצונית, אלא גם להועיל בגוף השופר.

ובכל אופן הרב יקיר יצ"ו האריך בזה, ואין הזמן מסכים כעת להיכנס לכל השקלא וטריא שלו. בין היתר הוא עומד על הערה חשובה, שהרי הבאנו שהמשנה ברורה הביא את ההלכה הזו, ואם כן מדבריו משמע שגם בזמננו אין ההיתר דוקא בכדי לצחצחו, אלא אפילו אם השופר אינו תוקע בכלל מותר.

מוסיף הרב השואל כי יתכן שסיבת הדבר היא מפני שבזמן חז"ל לא השתמשו עם השופר רק בשביל מצוה. כי בזמנם השתמשו עם השופרות בכדי להביא לתינוקות מים. השתמשו עם השופר כמו בקבוק שבזמננו. וועפ"י זה יש המסבירים את גזירת היונים, כתבו לכם על קרן השור שאין לכם חלק באלהי ישראל]. ואף שאין הדבר מפורש בספרי חז"ל, ובספרים המקובלים והידועים, יש ספרים שכתבו זאת וקישרו בין הדברים, וכדלקמן ד"ה אחרי. ולענ"ד אין זו אלא השערה בעלמא.

ממילא הוא אומר כך, שופר הוי ג"כ כלי שתיה, כמו דאיתא בגמרא בשבת דף ל"ד ע"א שראוי לתינוקות, וא"כ הוי בכלל כלים, ולכן לא מנכרא מילתא. והרי מובן מש"כ הריטב"א שמדיחים כלים, כי גם השופר הוא ככלי שתיה. השתמשו בשופר גם במטבח במשך השנה, וכמו שהיום שוטפים כלים באקונומיקה (כלשוננו), וכן באמה, ממילא הותר גם לשטפו בחומץ, כי אין זה אלא נקיון, ומסתמא בזמן המשנה ברורה כבר השתנתה המציאות, ותמוה א"כ מדוע המשנה ברורה התיר להדיחו אפילו כשאין תוקע כלל? והרי הנימוק שכתב הריטב"א להלכה הזו, שהוא כמו שטיפת כלים שהותרה, בזמננו אינה שייכת, כי אין משתמשים בזמננו לא לשתיה, וק"ו שלא לאכילה, ולא שייך בכלל לכלי הדחה, ומה שייך ההיתר שלו לזמננו?

שאלה מהקהל: אפילו יש מגדילים ואומרים כי השופר אסור משום מוקצה מחמת חסרון כיס. תשובת מרן שליט"א: אכן זו ראייה מצויינת.

השואל הוסיף להרחיב בזה, ודן בדברי הרמב"ם. יתכן שהרמב"ם חולק על כך, כי הוא בפכ"ג מהל' שבת הל"ז שאסור להדיח קערות, ולכאורה הוא חולק בודאי על הריטב"א, שלא הותר אלא אם רוצים להדיח הקערות לאותה השבת. נמצא שבעצם מה שהתיר הריטב"א להדיח את השופר, וגם להדיח כלים כיון שלא

בספר כלבו הנדפס מחדש עם הערות וח"ד דף ח"פ הערה 50 כתבו שלכאורה היה צריך הרמב"ם לכתוב ביום חול, כי המשנה התירה לשים יין או חומץ אפילו בר"ה, ואילו מי רגלים היא אסרה בכל גוונ, ואפילו בחול, שלא יהיו מצוות בזויים עליו, ומדוע כתב הרמב"ם לשון "לעולם"? וביאר הגאון האדר"ת ז"ל בבני בנימין, שמש"כ הרמב"ם לעולם, היינו גם לאחר זמן תשמישו. שאף שתשמיש מצוה נזרקין, מ"מ לעשות בהם תשמיש מגונה אסור. וכמו ציצית, שאין חייבים לגנום, ואפילו בהם בעצמם אין קדושה, רק שנוהגים לגנום. מעיקר הדין מפורש בש"ע [או"ח סימן כ"א] שמותר לזרקם לאשפה. כך הדין לפי דעת מרן, ועכ"פ אסור להשתמש בהם תשמיש מגונה, שאינו מכובד. ממילא אומר האדר"ת כי גם התכווין הרמב"ם לאסור התשמיש בהם גם אחר שהפסיקו לתקוע בשופר.

ושואל המו"ל בעל ההערות שם, וקצת צריך ביאור, למה לו ליתן מי רגלים אחר שאינו משתמש בו יותר? כך הוא תמה. הוא לא מבין מדוע לתת מי רגלים בשופר שאין משתמשים אותו. ברם נראה שהתשובה פשוטה מאד, כגון שהשופר נפסל, ועתה הוא רוצה להשתמש עם השופר כעביט של מי רגלים. אולי הוא גם צריך מי רגלים בשביל רפואה, ומשמרם לעצמו בתוך השופר שנפסל. על זה אנו מדברים כעת, ואומר האדר"ת כי את זה הרמב"ם התכוון לאסור. כיון שהתמשו בשופר למצוה, אסור להשתמש בו למי רגלים. אין מובנת שאלתו, וברור שלזה כיון האדר"ת.

אולי היה אפשר לפרש עוד, כי בתיבת 'לעולם' התכוון הרמב"ם להשמיענו איסור, כי גם בזמן ייצור השופר אסור להשתמש בו לתשמיש מגונה. אלא שלדינא אין מסתבר לומר כך, כי נראה שבזמן הייצור מותר להשתמש בו לתשמיש מגונה כתשמיש מי רגלים, כיון דקיימא לן שהזמנה לאו מילתא היא. רק אחרי שנגמרה מלאכתו לשופר, ותוקעים בו בפועל,

ניכר התיקון בהם, לפי דעתו אין שום היתר כזה, לבד מזמן שצריכים את הקערות לאותו היום.

למסקנת הדברים הוא כתב כך, אם יוצא קול בשופר, רק שאינו צלול, לכו"ע מותר לתת לתוכו יין או חומץ לצחצחו, ובזה אין משום תיקון כלי, דהוא רק להעדפה בעלמא. אבל אם לא יוצא שום קול דרך השופר, ורוצה לתקנו ע"י נתינת מים או יין וכדו', לדעת המאירי נראה שאסור, משום מתקן כלי, וכן דעת הערוך השלחן. ולדעת הרמב"ם והריטב"א מותר, אם זה לצורך היום, רק שנחלקו בסיבת ההיתר, דלהרמב"ם כל שלצורך היום אין כאן כמתקן. ולהריטב"א, משום דלא מנכרא מילתא וכו'.

שוב ראיתי שמצינים להגרי"ש אלישיב זצ"ל בהערותיו למס' ר"ה שהביא את חידושו של השפת אמת, דרק לשפר את קול השופר שיהיה צלול, מותר. אבל אם אי אפשר לתקוע בו כלל ללא נתינת מים, אסור משום מתקן מנא. הוא דייק את לשון המשנה וכמו שאמרנו. והעיר הגרי"ש אלישיב שמסתימת לשון הרמב"ם והש"ע משמע שבכל עניין שרי וכו'. וכוונתו לדייק מדבריהם שתמיד מותר, ולפום רהטא איני מבין מדוע, כי גם הם התירו בכדי לצחצחו, ומשמעות דבריהם שאם הוא אינו מתקיע כלל אסור. אדרבה, דברי המשנה ברורה המתיר בכל גוונ, הם חידוש. והטעם שלא חשיב מתקן מנא מעיקר הדין, משום דזה דומה למוציא סתימה או לכלוך שיש בשופר, עכ"ל.

*

צריכים לדעת כי למעשה הרמב"ם [הלכות שופר שם] מוסיף מלה אחת, והכלבו [סימן ס"ד ד"ה שופר] העתיק אותה אחריו. ז"ל הרמב"ם, ולא יתן לתוכו מי רגלים "לעולם" מפני הכבוד, שלא יהיו מצוות בזויות עליו. צריכים להבין מה כוונת הרמב"ם באמרו לעולם?

אסור לנו לבזותו. וגדולה מזו מצינו בספר המנהיג [הלכות תפילין דף תרט"ז] כי מותר לעבד העור שמכנינים לספר תורה עם צואת כלבים. ואין בזה חשש ביזוי מצוה, כי עתה אין זה אלא עור, ואין בכך כלום. [יתכן לתרץ ולומר שדוקא עיבוד העור הנ"ל עם צואת כלבים הותר, כי לכלבים יש זכות, כמפורש בתורה על זמן יציאת מצרים [שמות י"א, ז'], ולכל פני ישראל לא יחרץ פלג לשנו].

מסקנא: ראשית, איני יודע אם השאלה הזו היא מעשית בכלל, לא נראה ששייך לדון בכלל על שופר שלא מתקיע כלל וכלל, רק אם נשים בתוכו יין חומץ. וגם אם כן, יש בכך שאלה גדולה של תיקון מנא. לצחצח את השופר, פשוט שמותר. אם השופר אינו מסוגל לתקוע בשום אופן, יאמרו סגולת ויהי נועם וגו', ופסוקי זי"אמר י"י אל השטן. עצם נתינת חומץ בתוכו, על צד שהוא יעזור, הרי זה שנוי במחלוקת, וצריכים לדעת שרואים בבירור כי המשנה ברורה מתיר זאת.

גם בסימן תקצ"ב [ס"ק י"ד], שם דן המשנ"ב על דיבור לאחר התקיעות, כתב כך, ואף דבסימן קס"ז ס"ו פסק דלכתחילה לא יפסיק כלל, הכא מיירי שצריך לשוח, כגון שאומר להביא שופר או לשכך אותו במים, שלא יכול לתקוע וכיוצא בו. והאריך על כך בספר כרם אליעזר ור"ה סימן ט"ו, והעיר מדברי המשנה ברורה האלו, שמוכח כי אפילו כי אם לא מצליחים לתקוע בשופר כלל וכלל, מותר לשכשכו במים. הרי שהוא סובר שמותר לשכשכו כך, אפילו אם אין מסוגלים לתקוע בו כלל ועיקר. ומובן שהמשנה ברורה הולך בזה לשיטתו, שפסק כדברי הריטב"א שאם אין התיקון ניכר, מותר לתקן את הכלי. ומותר לדבריו לשכשכו במים, אפילו אם אין הוא מסוגל לתקוע בכלל.

והנה הערת הכרם אליעזר צודקת בהחלט, ואין ספק כמעט שהמשנה ברורה הולך לשיטתו, כי המעיין במג"א [סק"ה] יראה שהוא כתב רק את

הרישא של הדברים, שמותר לשוח רק בכדי להביא את השופר, ולגבי השכשוך לא כתב המ"א, רק המשנ"ב הוסיף זאת מדעתו, ומסתבר שהוא הולך לפי דרכו וכנ"ל.

נמצא שלפי המשנ"ב מותר לשכשך, אפילו אם אין מסוגל השופר לתקוע בכלל, ולכאורה השואל דלעיל שואל על כך שאלה טובה, כי בזמננו נראה לכאורה שאין שייך להתיר מטעם שאין ניכר, כי היום מי שישים חומץ וכיו"ב בתוך השופר, ודאי שניכר עליו שהוא מכוון לתקן את השופר, כי היום אף אחד לא נוהג להשתמש עם השופר לשתיה כמו בזמנם. וממילא אין זה דומה להדחת כלים שהותרה מטעם שאינו ניכר, וצ"ע.

*

כיון שהתחלנו בנושא הזה, בעזרתו יתב' נסיים אותו. מה שהעיר השואל דלעיל מהגמרא במס' שבת שם, בספר גנוז הקודש דף קצ"ז כתב כך, שופר שהשתמשו עמו למצותו, ועדיין ראוי לכך, אסור בשימוש חול, וכ"ש בשימוש מגונה. בהערות הוא ציין לב"ח בסימן כ"א, והובאו דבריו במשנה ברורה, והוסיף כי גם אסור להשתמש עם השופר אפילו לדברי חולין. וציין, כי המקור חיים פליג על הב"ח, והביא מגמרא בשבת דף ל"ד ע"ב, כי ראוי לגמע בשופר מים לתינוק. מוכח שהשתמשו עמו לדברי חולין. נראה שזו הערה טובה, שמוכח בבירור מן הגמרא שאין איסור להשתמש עם השופר אח"כ לדברי חולין, כי אין בגופו שום קדושה.

שאלה מהקהל: אולי המדובר בשופר שאינו של מצוה? היה זה סתם קרן של איל בעלמא, כי שמעתי בעבר שהיו משקים לתינוקות בזמנם מקרני בהמות כאלו בתור בקבוקים.

תשובת מרן שליט"א: לא מסתבר, זה מדאי יקר.

הערה מהקהל לשאלת השואל הנ"ל: זה לא מסתבר, כי הגמרא שם נוקט בלשונה "חאזי

שערי יצחק – השיעור השבועי

הנני רואה שהזמן עומד כבר להיגמר, לכן נתעכב בקצרה על מספר דברים הנוגעים לראש השנה, שיבוא עלינו לטובה. בש"ע המקוצר [אור"ח סי' ק"י] הבאנו את המנהג להעלות את התוקע לחמישי לספר תורה. מישו אמר לי שאצלם נוהגים לקרוא רביעי, ושאל מהו הענין בזה? השבתי לו כי אין מכך נפ"מ, ואין אלו אלא מנהגים בעלמא. רק שעדיין היינו צריכים לברר מנין יצא להם המנהג הזה שיקרא התוקע דוקא רביעי ולא חמישי?

הבנתי זאת בס"ד מתוך דברי מהר"א נדאף במנהגי ומסורת התימן [דף רס"ד]. שם הוא כתב כך, העליות, אין מוכרין כי אם חמישי ושביעי והמפטיר. ונמכרים בין בשעת קריאת ספר תורה, בין קודם. ובימים אלו, חמישי כבר הוא חזקה לתוקע. ומוכרים רביעי והמפטיר. נוהגים לתת לתוקע עליה, ובד"כ מקובל לתת לו חמישי, ויש שהביאו לו רביעי וכנ"ל. אפשר גם עליה אחרת. עיקר הסיבה בזה להראות לו הכרת הטוב, שהוא משתדל בשביל הציבור, לכן מכבדים אותו בעליה. הרי אצלינו לא מקובל שהתוקע יטול שכר. וכוונת מהר"א נדאף היא כך, בשבתות אחרות מקובל למכור חמישי שביעי ומפטיר, אך בימים אלו, דהיינו בימים נוראים, מוכרים רק רביעי ומפטיר, כי החמישי הוא חזקה לתוקע. מעתה הבנתי מדוע יש שנהגו לתת לתוקע רביעי ולא חמישי, כיון שהם רצו להמשיך במנהגם למכור חמישי, ולכן נתנו לו את עליית רביעי, שהיא בלא מכירה תמיד. אבל אחרים העדיפו שיקרא התוקע את עליית חמישי, כיון שהוא המסיים, ואחרון אחרון חביב. כך נוהגים העולם, כיון שיותר מכובד לעשות כך.

הערה מהקהל: בלוח שנה אחד הביאו בשם הרב בסיס שליט"א כי בעיר שלהם רדאע נהגו שיעלה התוקע רביעי.

תשובת מרן שליט"א: וכנראה שהיו עוד קצת מקומות כאלו, אנו מסבירים את סיבת הדבר.

וכו", מוכח שעיקר השימוש היה למצות תקיעה, והשתמשו בו בדרך אגב גם לענייני חולין.

תגובת מרן שליט"א: אכן אתה עונה טוב.

ומה שהביאו זאת על גזירת היונים, כמו שכבר עמדנו על זה מקודם, אין זה אלא פירוש מאוחר, ולא כתוב במקור מפורש. ואחרי מסירת השיעור, חיפשתי קצת ומצאתי שורש הדבר בקצת ספרים, כגון רבבות אפרים (אורשלימי) חלק ג', חנוכה דף י"ח, ואמרי משה (פינטו) ח"א דף קל"ז בזה"ל, הנה אחת הגזירות שגזרו היונים על בני ישראל היתה, כתבו על קרן השור אין לכם חלק באלוקי ישראל. נשאלת השאלה, אם הם רצו לגרום להם לראות דברי כפירה מול העיניים, אם כן למה דוקא על קרן השור? מדוע לא אמרו, כתבו לכם במזוזה שבפתח, או בחוצות קריה, ומה הענין בכתבו על קרן השור? מי רואה את הקרן של השור אשר נמצא בשדה?

אמנם הראשונים מבארים שבאמת מדובר על קרן השור ממש, אולם ישנו דבר נפלא בשם הגאון רש"ר הירש זצ"ל. אנחנו יודעים שהיום תינוק אוכל את מזונו ע"י בקבוק מפלאסטיק. לפני שנים, כולנו זוכרים את הבקבוקים שהיו עשויים מזכוכית. ושנים קודם לכן היה התינוק יונק את מזונו מבקבוקי חרס. ואילו בתקופת היונים ממה היה התינוק יונק את מזונו? היו לוקחים קרן שור. קודחים בתוכה, ובקרן הזאת היו ממלאים מזון בצד הרחב, והתינוק היה יונק את מזונו מהצד הצר. ועל אותה קרן שור גזרו היונים, כתבו לכם אין חלק באלוקי ישראל, שאותם תינוקות בשעה שיאכלו את מזונם, יראו כפירה מול עיניהם. אין חלק! אין חלק! ואז זה יקעקע ויחרוט את הכפירה הזאת בלבם עוד בינקותם וכו'.

בעניין עליית התוקע לס"ת בר"ה, רביעי או חמישי, ובעניין שירה וריקוד בראש השנה.

מסתברא שרצו למכור חמישי, לכן כיבדו את התוקע ברביעי.

היום מקובל למכור את כל העליות, וממילא נשאר מקור הדבר.

נאגב לגבי מ"ש הרא"ח נדאף שמוכרים רביעי והמפטיר כדלעיל, נדפסה שם הערה בשולי הדף, שלכאורה צריך לומר רביעי ושביעי והמפטיר, שהרי בתחילת הפסקא כתב שמוכרים את השביעי, ע"כ. אך פשוט דלא קשיא מידי, כי ברישא מדובר בשבת, וכמו שנזכר שם לעיל מינה בדף ר"ס ד"ה יקירין. ובסיפא מדובר בראש השנה, ולכן הקדים ובימים אלו.

*

דבר נוסף שכתוב שם, לגבי מה שהבאנו בש"ע המקוצר נדון על שירה בראש השנה [שם באות נ"ג] חילוקי מנהגים בזה. עוד יש נדון שם אם שותים יין או לא. בשו"ת עולת יצחק ח"ג ישנה אריכות על הנושא הזה, ועתה רואה אני בדברי מהר"א נדאף חידוש שלא נודע לי אז.

ישנם מקומות שאין שרים, ויש מקומות ששרים. יש מקומות ששותים יין, ויש מקומות שאין שותים. הבאתי בש"ע המקוצר שם ציטוט ממה"ר אברהם ערוסי להחמיר בזה, אך אין הוא מעי"ת צנעא, אלא ממנאכה. מאידך מהר"א נדאף כתב את המנהג שהוא מכיר מצנעא שנהגו היתר בכל זה.

וכך היא לשון מהר"א נדאף [שם דף רס"ה], אוכלים פירות ושותים יין שרוף, ושמחים ומשוררים לפני עיקר הסעודה. מצאתי בתכאליל קדמוניות כתב יד שירים מיוחדים לכל החגים וימים נוראים, מלבד שירי רבי שלום שבזי, שגם הוא יסד שירים לכל החגים ור"ה, הנמצאים בדיואנים כ"י ודפוס. ושרים בהן כל מי שיש לו דיואן כמנהגם לפני הסעודה. מה שהזכיר על שירי מהר"ש שבזי, כבר

הזכרתי זאת גם אני בס"ד בעיני יצחק שם, שישנו שיר מיוחד של מהרש"ש לראש השנה.

קיצור הדברים, יש חילוקי מנהגים בין המקומות, יש ששרים, ואפילו שותים י"ש ("ערק"י) בגעלה, ויש שנמנעו מכך. אולי הם ראו שהדבר גורם לקלות ראש וכיו"ב, וביטלוהו. המנהגים שהבאנו בשו"ת שם, עתה שנדפסו הדברים הנ"ל, נתחדדו הדברים בדיוק יותר, היכן נהגו היתר בזה.

ומה שלא מובן, זה מה שבסוף הדברים כתב מהר"א נדאף משהו תמוה. אין מרקדין בעת ששרים בר"ה, להראות הכנעה ושמחה של מצוה. האם מישוהו מבין זאת? הוא אומר שאין רוקדים בר"ה בכדי להראות הכנעה ושמחה של מצוה, כי אם ירקדו, ה"ז נראה קצת חולין או קלות ראש. זה לא מובן, וכי רק בר"ה אין מרקדין? וכי בחג הסוכות ירקדו? והרי יש איסור ריקוד בשבתות ובחגים. בשלמא בחוה"מ בסוכות ובפסח רוקדים, אך עפ"י דעת הרמב"ם [שבת כ"ג ה'] והש"ע [או"ח סימן של"ט סעיף ג' וסימן תקכ"ד] יש איסור רקידה ביו"ט. רק הרמ"א [שם] מתיר ריקוד. ועיין ש"ע המקוצר סימן ס"ג סעיף ה'.

הדבר שנוי במחלוקת כמו שאמרנו, וביארנו זאת גם בש"ע המקוצר [סימן ס"ג סעיף ה']. שנינו במסכת ביצה [דף ל"ז ע"ב] לגבי יו"ט, ואלו הן משום שבות. לא עולין באילן, ולא רוכבין על גבי בהמה, ולא שטין על פני המים, ולא מטפחין, ולא מספקין, ולא מרקדין. יו"ט אסור כמו בשבת, שמא יתקן כלי שיר. אמנם, התוס' [שם דף ל' ע"א ד"ה תנן] אמרו כי רק בזמן חז"ל זה אסור, כיון שהיו בקיאים לתקן כלי שיר, אך בזמננו שאין בקיאים לתקן כלי שיר אין איסור בכך, וכדבריהם פוסק הרמ"א לקולא. ולכן האשכנזים מתירים ריקוד בשבתות וימים טובים, אך אנו מחמירים, כיון שגזרו חז"ל, אף שהטעם התבטל, גזירה לא זזה ממקומה.

שערי יצחק – השיעור השבועי

להגרע"י יש ארבעה בנים פוסקי הלכות. אברהם, יצחק, יעקב ודוד. שניים, ושניים. הרב אברהם והרב יצחק בדעה שהתימנים ישנו את מנהגייהם, וכמו שדיברנו קודם על הדלקת נר ביו"ט, שזה מעשי לקראת ראש השנה. את הרב אברהם לא שמעתי בעצמי, כי הוא מדבר בערוצים. לעומת זאת דברי הרב יצחק מובאים בכתב. האמת שלא הייתי צריך להתייחס כלל לנושא הזה, כי הם חוזרים וחוזרים על הדברים שהם כבר דיברו בעבר. אני מבין מדוע הם לא חוששים לחשש ברכה לבטלה, והרי עשרות ראשונים אומרים שלא לברך. הם מתעלמים מכך. מצד שני, בניו האחרים, הם הרב יעקב זצ"ל, שהיה בדעה נחרצה הפוך. וכן אחיו הרב דוד יבדל לחיים טובים וארוכים, שניהם אוחזים אחרת.

אגב, אמר לי רבי שי לדאני יצ"ו לפני כשבוע, כי הוא שאל את הרב יעקב יוסף כך, "הרב רצאבי כתב ספר נר יו"ט וכו', מה דעתך על הספר הזה? יש שחושבים שמה שכתוב שם, אין זה מתאים". השיב לו הגר"י יוסף, "הרב רצאבי הוא בר הכי לחלוק על אבא שלי". אלו המלים שלו. וכוונתו שזה בסדר ומצויין.

ואגב, לפני כמה שבועות, דרש הרה"ג אליהו כהן שליט"א ברבים, הוא כיום ראש כולל ומח"ס פתח אליהו ועוד, ובזמנו למד בכולל חזון איש. הוא ספרדי, מרוקאי. וסיפר בדרשתו בין השאר, כי בזמנו ביקש ממנו הרב אריה חלא נר"ו להיות משגיח כשרות באפיית מצות תימניות "מסורת" בראש העין, תחת פיקוח בד"ץ פעולת צדיק. הוא בא לשם, אבל נרתע לאחוריו בראותו שהמצות רכות, שהוא לא רגיל לכך. ולכן פנה להג"ר נסים קרליץ שליט"א לשאול אותו על כך. והוא ענה לו, מה אתה מפקפק, הרי זה בהדרכתו ותחת פיקוחו של הרב הרב רצאבי שהוא אדם גדול. העורך.]

למעשה, הגרע"י הוא דעת יחיד, גם מגדולי הספרדים לא מסכימים אתו, קל וחומר גדולי

ממילא אין אני מבין, וכי אבותינו היו אשכנזים? הדבר תמוה.

תגובת מרן שליט"א לדברי הרב יצחק יוסף שליט"א בעניין הדלקת נר יום טוב בברכה, והבאת דברי רב ספרדי האומר כיום כי גם לספרדים אסור לברך על נר יום טוב.

עתה נסיים בדבר קצר, שכלל לא הייתי רוצה לדבר עליו, אך מה אעשה שפנו אלי חמישה אנשים בנושא הזה? הנושא הוא בעניין הדלקת הנר ביו"ט. פרסמו מקצת רבנים ספרדים על הנושא הזה, שהתימנים יברכו על הנר.

בעבר לפני כמה שנים ושערי יצחק ה'תשע"ד פרשת וירא] בסוף השיעור כתבנו כך, שמעתי חידוש מעניין. אני מקווה שהוא נכון. שמעתי כי הבנים של הגאון הרב עובדיה יוסף שינו את דעתם בנושא התימני, והחליטו שהם לא מדברים עלינו יותר. ברוך ה'. הם הבינו שאסור להם לפגוע במסורת שלנו. אולי הם הבינו שיש לנו יסודות איתנים.

שאלה מהקהל: אולי הם אומרים זאת בכדי שנצביע להם בבחירות?

תשובת מרן שליט"א: לא נכון. הם התחילו לומר זאת סמוך מיד לפטירת אביהם. כנראה עושה שלום ובורא את הכל. בשביל מה צריכים כל אחד לדבר על השני. כל אחד יעשה את שלו. בודאי זהו רצונו של הגרע"י בשמיים בעולם האמת, למנוע חילוקי דעות, לסלק קטיגוריא שלא תהיה בין תלמידי חכמים. נודע לנו שהמלים האחרונות שהוא כתב בספרו על הלכות שבת הן, ועיין שו"ת עולת יצחק ח"א סימן נ'.

כך פרסמנו אז, וטוב שנזהרתי וכתבתי כי אני מקווה שזה נכון. רק קיויתי שזה נכון... מתברר שזה לא נכון, וביתר שאת ויתר עז. כיון שפנו אלי חמישה אנשים בנושא הזה, אשיב ממש בקצרה, ובל"נ נרחיב על כך בהמשך.

האשכנזים, קל וחומר גדולי התימנים. למשל, הגרב"צ אבא שאול אמר במפורש כי התימנים הם עדה בפני עצמה ומנהגיהם מבוססים בהחלט.

גם הרב דוד יוסף. לפני כמה זמן כשביקר בביתי, הוא אמר לי בערך כך, "אמרתי לאחי הרב יצחק, תעזוב את התימנים. יש להם את המנהגים שלהם, יש להם את הדרך שלהם. אבל הוא לא שומע לי. מה נעשה?". קיצור הדברים, הם שניים נגד שניים. כך מבחינתם.

אבל, עתה יש חידוש. שקלינהו למטרפסייהו. ישנו רב ספרדי כיום שפרסם מאמר בזמן האחרון [הרב עמנואל מפ"ת. האוצר גליון י"ט דף מ"ח] כי גם הספרדים לא יברכו על נר יו"ט. עשה להם הפוך.

כך הוא כתב, הרב עובדיה יוסף בכמה מקומות מקיים את פסק הש"ע שיש להדליק ולברך על נר יו"ט. ופסק שגם התימנים יברכו. לעומתו, הרב רצאבי חיבר קונטרס בשם נר יו"ט, ומאריך לקיים את מנהג חלק מהתימנים שלא מברכים על הנר ביו"ט.

צריכים לדעת שלא ברור להם אם זה חלק, רוב התימנים או כולם. לכן נאמר בבירור. בעבר, כל התימנים לא ברכו. אלו שבירכו, אין זה בגלל חילוקי שאמי ובלדי, אלא בגלל מה שראו בספרים. מקומות רבים בתימן, ואפילו שרעב, לא ברכו על נר יו"ט. גם בעי"ת צנעא, שם פסק הרביד הזהב לברך על נר יו"ט, רוב השאמי לא ברכו על נר יו"ט. אין בזה קשר לשאמי ולבלדי. רוב התימנים לא ברכו על נר יו"ט. ואם ישנם תימנים כיום שרואים אותם מברכים על הנר, ה"ז מפני שבלבלו אותם. הם שומעים שמועות וכו', ומתבלבלים. הוא היה צריך לכתוב מנהג תימן שלא מברכים.

עתה תשמעו את מה שכותב אותו רב, האמת, שהעיקר שגם הספרדים לא יברכו על נר יו"ט, ורק האשכנזים שנהגו לברך מקדמת דנא, ימשיכו במנהגם. קיצור הדברים, הוא מוכיח שם כי גם הספרדים בעבר לא ברכו על נר יו"ט. ובמלים אחרות, לדבריו לא נכנס מנהג זה לספרדים אלא מתוך טעות, והשפיעו עליהם ספרי האשכנזים.

כבר אמרתי כי צריכים לברר את הנושא הזה משרשו בהרחבה. ובכל אופן, צריכים לדעת שלא לשמוע ולא לקבל זאת מהם ח"ו. ודאי שיש בכך חשש ברכה לבטלה. מהרי"ץ [שו"ת פעולת צדיק ח"ג סימן ע"ר] פסק שלא לברך על נר יו"ט בכדי שלא להיכנס לספק ברכה לבטלה.

שו"ת הציבור.

שאלה מהקהל: בחור ישיבה נוהג כמנהג השאמי לשמוע ק"א קולות כמנהג השאמי, ויש לו מנין לידו המתפללים בנוסח בלדי, ואין הם תוקעים אלא מ"א קולות. הוא מעוניין ללכת אחר התפילה לשמוע עוד ס' קולות כפי רגילותו, והוא שואל האם בכדי לצאת לכתחילה עליו להתפלל מלכתחילה במנין שאמי דוקא. כיון שהוא מצטרף למנין השני רק לקראת הסוף, והנה אפשר שהתוקע לא התכוון להוציא אלא את מי שנמצא אתו, והוא לא הגיע אלא אחר הברכות, ואולי התוקע אינו מתכוון להוציא אלא את מי ששמע את הברכות?

תשובת מרן שליט"א: אין שום בעיה בכך, ויכול לעשות כך לכתחילה, כיון שהשומעים ק"א קולות הרי זה בתורת תוספת, והעיקר הם השלושים קולות.

נברך את כל הקהל, תיכתבו בספר החיים ובספר הזיכרון. תכלה שנה וקללותיה, תחל שנה וברכותיה, אכ"ר.